

Titus Brandsma Instituut

Wetenschapsplan 2022-2026

Dit Wetenschapsplan bouwt in de eerste plaats voort op het onderzoek zoals dat in de afgelopen periode (2017-2021) gestalte heeft gekregen. Tegelijkertijd zijn in dit Wetenschapsplan ook een aantal keuzes gemaakt en ambities gearticuleerd die richting zullen geven aan het onderzoek binnen het Titus Brandsma Instituut in de komende jaren.

De nadruk ligt minder op de individuele specialismen en differentiering van onderzoeksprojecten, maar op de inhoudelijke en methodische samenhang van het onderzoek binnen en tussen de verschillende onderzoekslijnen. Hierdoor wordt voor de wetenschappelijke medewerkers de mogelijkhedenvoorwaarde gecreëerd met hun onderzoek bijdragen te leveren aan verschillende onderzoekslijnen.

Deze insteek wordt geformuleerd in een periode waarin het Titus Brandsma Instituut voor grote uitdagingen staat. Het instituut gaat door een periode van ingrijpende wisselingen in de wetenschappelijke staf (m.n. door pensioneringen en nieuwe vacatures). Dit plan zal dan ook een leidraad bieden bij de keuzes die gemaakt moeten worden zowel met betrekking tot onderzoek, onderwijs en vorming als ook de samenstelling van de wetenschappelijke staf van het instituut. Het plan is daarmee ook de grondslag voor te voeren personeelsbeleid in het Titus Brandsma Instituut.

Ruim vijftig jaar geleden werd het Titus Brandsma Instituut opgericht op basis van een samenwerkingsovereenkomst tussen de Radboud Universiteit en de Nederlandse Karmelprovincie met als doelstelling “het bevorderen van de wetenschappelijke beoefening en van de studie van de leer van de religieuze ervaring en het geestelijk leven”. Sindsdien heeft het TBI nationaal en internationaal naam en faam in het religieuze, culturele en intellectuele landschap weten te verwerven en te handhaven.

Door de jaren heen en onder verschillende directies is het instituut er telkens in geslaagd deze doelstelling op een innovatieve en creatieve wijze met de tijd te laten meegaan en te herformuleren overeenkomstig het sinds 2010 bestaande mission statement: “Het Titus Brandsma Instituut staat voor de academische studie van de spiritualiteit in het licht van de christelijke traditie in verleden en heden, ten dienste van kerk en samenleving door middel van publicaties, onderwijs en vorming.”

Dit Wetenschapsplan is tot stand gekomen vanuit een bezinning op de doelstelling en het mission statement van het instituut tegen de achtergrond van ontwikkelingen in zowel de academische wereld, in het religieus leven en in de samenleving. Immers, het academisch onderzoek van de spiritualiteit zoals dat in het TBI gestalte heeft gekregen is altijd gekleurd geweest door een nadrukkelijke betrokkenheid op:

1. het wetenschappelijk debat
2. het religieus leven en de verschillende scholen van spiritualiteit (met bijzondere aandacht voor Karmelitaanse spiritualiteit) en
3. de maatschappelijke praktijk die zowel door secularisatie als ook door een verlangen naar kennis van de christelijke spiritualiteitstraditie en haar erfgoed gekenmerkt wordt.

In de tijd dat het TBI werd opgericht was het christendom in Westerse samenlevingen een nog volop geleefde religie en was er nog een brede kennis van en verbondenheid met de christelijke spirituele traditie. Ruim vijftig jaar later is de situatie grondig veranderd. De kennis van en verbondenheid met de christelijke spirituele en mystieke traditie zijn zeer sterk geërodeerd en daardoor verre van vanzelfsprekend.

Het TBI staat voor de opdracht - waar mogelijk in samenwerking met wetenschappelijke instituten binnen en buiten de Radboud Universiteit, religieuze instituties en relevante maatschappelijke organisaties - deze traditie en haar erfgoed te bestuderen.

Het TBI doet dat niet alleen vanuit het besef dat men de hedendaagse cultuur en samenleving pas goed kan begrijpen in het licht van een veelzinnige christelijke traditie en vanuit de daaraan ontleende taakopvatting deze traditie en dit erfgoed wetenschappelijk te bestuderen en toegankelijk te maken voor een geïnteresseerd publiek.

Wij zien het ook als onze opdracht steeds opnieuw te onderzoeken en te articuleren waarin en op welke wijze individuen en organisaties in een hedendaagse context met die spirituele en mystieke traditie verbonden kunnen zijn, dat wil zeggen met die traditie om kunnen gaan in hun zoektocht vorm te geven aan hun geestelijk leven, identiteit en doelstellingen.

Nadrukkelijk wordt dan ook de vraag gesteld naar de mogelijksvoorwaarden, aard en praktijk van de wijze waarop individuen en organisaties betrokken kunnen zijn op de spirituele en mystieke traditie en zichzelf kunnen definiëren in relatie tot die traditie.

Dat betekent dat er in het TBI ook onderzoek zal worden gedaan naar hedendaagse praktijken van spiritualiteit om zodoende een levendige dialoog te bewerkstelligen tussen de spirituele vragen van deze tijd en de bronnen van christelijke spiritualiteit. In dit verband zal in het onderzoek de vraag centraal staan of en hoe het maatschappelijk engagement van actieve congregaties opnieuw een inspiratie kan zijn voor hedendaagse vormen van engagement.

Met het onderzoek naar de spirituele en mystieke traditie en het religieus leven blijft het TBI de aandacht richten op die aspecten van de christelijke traditie die zowel in het verleden als het heden vaak onttrokken waren aan de dominante discoursen in wetenschap, kerk en samenleving en in kritische en zelfkritische relatie tot die discoursen geplaatst kunnen worden.

Het is in het bijzonder dit kritische en zelfkritische karakter van de christelijke spiritualiteit en mystiek in zowel haar teksten als geleefde praktijken dat een bron en referentie kan zijn voor het ontwikkelen van hedendaagse kritisch-constructieve (zelf-)reflecties zowel op theoretisch niveau als ook in onderwijs en vormingsactiviteiten.

De onderzoekslijnen

Dit Wetenschapsplan bouwt voort op de in de vorige Wetenschapsplannen ingeslagen weg en heeft als uitgangspunt de continuering van onze drie bestaande onderzoekslijnen:

1. Bronnen en grondslagen van christelijke spiritualiteit en mystiek
2. Spiritualiteit van het religieus leven
3. Maatschappelijke spiritualiteit.

De drie onderzoekslijnen blijven het formele kader waarbinnen onderzoeksprojecten worden gesitueerd en geoperationaliseerd en waarbinnen de aanstellingen en taken van de verschillende onderzoekers zijn verankerd.

De nadruk ligt echter niet op de onderzoekslijnen als afzonderlijke compartimenten met daarin ondergebrachte onderzoekers en afgebakende onderzoeksprojecten, maar op de hieronder binnen de onderzoekslijnen beschreven thematische en methodische zwaartepunten. Daardoor kan meer coherentie en complementariteit tussen de onderzoekslijnen worden gecreëerd. Zo ontstaat een versterking van synergiën tussen de verschillende onderzoekslijnen en wordt gestimuleerd dat individuele onderzoekers in hun onderzoek en output bijdragen leveren aan meerdere onderzoekslijnen.

1. Bronnen en grondslagen van christelijke spiritualiteit en mystiek

De onderzoekslijn *Bronnen en grondslagen van christelijke spiritualiteit en mystiek* behelst voornamelijk a) wijsgerig-theologische reflectie op de grondbegrippen in en de betekenis en plaats van de spirituele en mystieke traditie en b) literair-historisch bronnenonderzoek.

- a) Wijsgerig-theologisch onderzoek naar de grondbegrippen en structuren in de christelijke spirituele en mystieke traditie, en de betekenis en plaats van de spirituele en mystieke traditie in de moderne tijd.

De nadruk ligt hier op de vraag naar het specifiek ‘moderne’ van de spiritualiteit en mystiek zoals die vanaf de zestiende eeuw tot in onze tijd op verschillende wijzen vorm krijgen. Op de vraag naar de relatie tussen spiritualiteit, mystiek en ascese in de verschillende mystieke en spirituele scholen. En op de vraag naar het kritisch potentieel van spirituele en mystieke discoursen vis-à-vis de basisparadigma’s en –structuren van de moderne cultuur.

Daarbij wordt ook de vraag gesteld naar de context waarin, de motieven waarom en de wijze waarop in de twintigste eeuw spiritualiteit en mystiek hernieuwd in de belangstelling kwamen te staan (in wetenschap, politiek, kunst, populaire cultuur). Dit laatste krijgt met name gestalte in het onderzoek naar de relatie tussen mystiek, spiritualiteit en kunst. Hier wordt de vraag gesteld in welke mate en op welke wijze spirituele en mystieke bronnen, praktijken en ervaringen van invloed zijn geweest op verschillende kunststromingen en –vormen, en welke de relatie is tussen spirituele/mystieke en esthetische beleving.

- b) Literair-historisch onderzoek naar Moderne Devotie en mystiek. Naast tekstedities (afrondding Geert Grote editieproject) ligt de nadruk op onderzoek naar monastieke en mystieke tradities die van invloed zijn geweest op de Moderne Devotie, de relatie tussen mystiek en ascese (deugdbeoefening) in de Moderne Devotie en de receptie en doorwerking van Moderne Devotie in de verschillende vormen van mystiek en de verschillende scholen van spiritualiteit in de vroegmoderne tijd.

Het onderzoek zal met name gericht zijn op

- de studie van een unieke, in de context van de Moderne Devotie ontstane, mystieke cultuur in de Lage Landen (met name in vrouwenkloosters) in de 15^e en 16^e eeuw, en
- de studie van de invloed van de Moderne Devotie op verschillende scholen van spiritualiteit en mystiek in de vroegmoderne tijd. Om dat laatste van een kader te voorzien, wordt ook onderzoek verricht naar de bloeiperiode van de moderne mystiek (16^e en 17^e eeuw) op zich, in de context van een veelheid van confessionele en spirituele stromingen en met een bijzondere aandacht voor Karmelitaanse mystiek. Het onderzoek naar de Moderne Devotie wil zodoende een bijdrage leveren aan de studie van een brede spirituele/mystieke cultuur en draagt bij aan de kennis en het openleggen van christelijk erfgoed voor een hedendaags publiek.

2. Spiritualiteit van het religieus leven

In de onderzoekslijn *Spiritualiteit van het religieus leven* wordt onderzoek gedaan naar de relatie tussen mystiek en spiritualiteit en de geleefde praktijk in de verschillende scholen van spiritualiteit, zoals die geassocieerd zijn met de verschillende ordes en congregaties. Er wordt in dit onderzoek nadrukkelijk een beroep gedaan op de bestaande expertises en praktijken in de geleefde wereld van de religieuzen. In deze onderzoekslijn kunnen de volgende elementen worden onderscheiden:

- a) Historisch en wijsgerig-theologisch onderzoek naar de verschillende scholen van spiritualiteit en mystiek zoals deze geassocieerd zijn met de verschillende vormen van religieus leven (ordes en congregaties), zoals Karmelitaanse spiritualiteit, Benedictijnse spiritualiteit, Vincentiaanse spiritualiteit, Ignatiaanse spiritualiteit, Dominicaanse spiritualiteit, Franciscaanse spiritualiteit en Augustijnse spiritualiteit en andere.

In aansluiting op het literair-historisch onderzoek wordt in deze lijn onderzoek gedaan naar de doorwerking en het karakter van de verschillende concrete gestalten van scholen van spiritualiteit in de laatmoderne tijd en hedendaagse context. De vraag naar de relatie tussen spiritualiteit en mystiek, politiek en vormen van maatschappelijk engagement (contemplatie en actie) wordt hier nadrukkelijk gesteld.

In het bijzonder gaat hier de aandacht uit naar Karmelitaanse spiritualiteit en mystiek en de doorwerking daarvan in leven en werk van Titus Brandsma. Het Brandsma-onderzoek zal in de komende jaren een zeer centrale plaats innemen in deze onderzoekslijn.

- b) Hermeneutisch-mystagogisch onderzoek. Dit onderzoek stelt zich tot doel de plaats en betekenis van het religieus leven en van scholen van spiritualiteit in de hedendaagse samenleving te onderzoeken en te preciseren. De aandacht gaat uit naar de wijze waarop individuen in een hedendaagse context met het religieuze leven verbonden kunnen zijn, met die traditie om kunnen gaan in hun zoektocht vorm te geven aan hun eigen geestelijk leven.

3. Maatschappelijke spiritualiteit

De onderzoekslijn *Maatschappelijke spiritualiteit* maakt vanuit de spirituele en mystieke traditie en vanuit het religieus leven de vertaalslag naar de ontwikkeling en innovatie van onderwijs- en vormingsactiviteiten in maatschappelijke organisaties.

Het onderzoek in deze onderzoekslijn is praktisch-theologisch van aard: wijsgerig-theologisch onderzoek en kwalitatief-empirisch resp. ontwerpgericht onderzoek worden hier op elkaar betrokken; beschrijvend en inventariserend onderzoek naar hedendaagse vormen van spiritualiteit en ontwerpgericht onderzoek naar ontwikkeling en innovatie van onderwijs en vorming liggen in elkaars verlengde.

- a) Wijsgerig-theologisch en kwalitatief-empirisch (m.n. narratief) onderzoek naar
- de actuele betekenis en relevantie van de spirituele en mystieke traditie in de hedendaagse samenleving en hedendaagse praktijken van spiritualiteit in maatschappelijke organisaties. Het onderzoek heeft betrekking op de vraag op welke wijze spiritualiteit vorm krijgt (en kan krijgen) in het professionele en maatschappelijke handelen van de huidige tijd. Het gaat om de bestudering van geleefde alledaagse spiritualiteit en de betekenis die mensen hieraan verlenen.

Vanuit de onderzoekslijnen *Bronnen en grondslagen van christelijke spiritualiteit en mystiek* en *Spiritualiteit van het religieus leven* kan het wijsgerig-theologisch en kwalitatief-empirisch (m.n. narratief) onderzoek met name putten uit:

- de aandacht voor de praktische mystiek en spiritualiteit van de Moderne Devotie
- de verschillende inzichten over de relatie tussen spiritualiteit en geleefde praktijk in de verschillende scholen van spiritualiteit
- de reflectie op de kritische plaats van spiritualiteit en mystiek in de moderne tijd, en
- de wijze waarop Titus Brandsma het wijsgerig-theologisch onderzoek naar mystiek verbond met maatschappelijk engagement. Het doel van dit onderzoek is het ontwerpen van een kader voor in-company projecten en innovatieve onderwijs- en vormingsactiviteiten.

b) Ontwerpgericht onderzoek

Ontwerpgericht onderzoek heeft als doel de ontwikkeling en innovatie van een onderwijs- en vormingsaanbod. Onderwijs- en vormingsactiviteiten en in-company-projecten worden geïnitieerd die aansluiten bij actuele thema's zoals zingeving, identiteit, morele vorming en levensoriëntatie.

We werken reeds samen met verschillende partners in de zorg en het onderwijs (Stichting Carmelcollege, Verus en andere partners). De komende periode staat in het teken van een uitbreiding naar andere partners en relevante sectoren.

De resultaten uit deze initiatieven worden mee opgenomen in het wijsgerig-theologisch en kwalitatief-empirisch onderzoek.

Situering, internationalisering en ambities

Gegeven de unieke constellatie waarbinnen het TBI werd opgericht en onze doelstelling en mission statement, én gegeven de thematische zwaartepunten in de drie onderzoeklijnen, is het belangrijk het TBI te situeren in relatie tot de universitaire wereld, het religieus leven en de samenleving. Het behoort bij de traditie en het karakter van het TBI dat het zich altijd in relatie tot deze drie en uit een innige betrokkenheid op deze drie heeft gedefinieerd.

In het wetenschappelijk onderzoek is altijd aansluiting gezocht en gevonden bij de ontwikkelingen in de verschillende relevante onderzoeksdisciplines en onderzoeksmethoden. Met name de vakgebieden die zijn ondergebracht bij de Faculteit der Letteren en de Faculteit voor Filosofie, Theologie en Religiewetenschappen. Dit zal ook voor de periode van dit Wetenschapsplan gelden.

Het TBI is zich bewust van haar plaats ten opzichte van de Radboud Universiteit en zal in de komende jaren inzetten op versterking van de samenwerking op het gebied van onderzoek en onderwijs met genoemde faculteiten en andere relevante wetenschappelijke instituten binnen de Radboud Universiteit (Universiteitsbibliotheek, Katholiek Documentatiecentrum, Kaski, NIM, IVOC) en daarbuiten (relevante instituten en studiecentra in Nederland en Vlaanderen; KU Leuven).

Samenwerking

De versterking van de samenwerking met genoemde faculteiten wordt zichtbaar en uitgebouwd door

- de continuering van de bijzondere leerstoel vanwege het TBI aan de FFTR
- het verder ontwikkelen van gezamenlijke onderzoeks- en onderwijsactiviteiten waar mogelijk, en
- het PhD-beleid

Nu er in het TBI verschillende medewerkers promotierecht hebben verkregen, zal actief worden ingezet op de werving en begeleiding van PhD-scholars en het ontwikkelen van daarvoor bestemde projecten middels projectaanvragen (derde-geldstroom financiering).

Deze PhD-scholars zullen ingeschreven worden bij de Graduate School for the Humanities (GSH) en conform de GSH-richtlijnen geëvalueerd en gemonitord worden.

Het TBI zal een doctoraatprogramma ontwikkelen voor PhD-scholars, TBI-Fellows en getalenteerde Masterstudenten. Het streeft ernaar dit programma te laten aansluiten bij relevante onderzoekscholen (NOSTER, Onderzoekschool Mediëvistiek, OZSW) zodat er ook intellectuele uitwisseling ontstaat met PhD-scholars van andere universiteiten.

Daarnaast zal in de periode van dit Wetenschapsplan verkend gaan worden hoe en onder welke condities het TBI opgenomen kan worden in de inmiddels in academische instellingen gebruikelijke onderzoeks- en onderwijsvisitaties.

In de komende jaren wordt de samenwerking op het gebied van onderzoek en onderwijs met de Faculteit voor Theologie en Religiewetenschappen van de KU Leuven versterkt en uitgebouwd door met name de continuering van de bijzondere leerstoel vanwege het TBI aan die faculteit. Deze leerstoel is belangrijk voor de nationale en internationale zichtbaarheid en uitstraling van het TBI.

Op het gebied van onderzoek in samenwerking met verschillende instituten en organisaties binnen en buiten de Radboud Universiteit zal versterkt worden ingezet op het ontwikkelen van door derde-geldstroom gefinancierde onderzoeksprojecten.

Het onderzoek binnen het TBI heeft zich altijd laten voeden en inspireren door het geestelijk leven van religieuzen. Bij de oprichting van het TBI was de aanwezigheid van religieuzen als onderzoekers in het TBI nog haast vanzelfsprekend.

Nieuwe vormen van verbinding

Inmiddels staan we duidelijk voor de opgave op een creatieve en innovatieve manier te zoeken naar nieuwe vormen van verbindingen met de nationale en internationale wereld van de religieuzen – in het bijzonder de Karmel.

Het TBI creëert daarom een speciale functie (coördinator van het contact met de ordes en congregaties') om het bestaande nationale en internationale netwerk in de wereld van de religieuze gemeenschappen en instituten te bewaren en uit te bouwen. Met als doel de ontwikkeling van onderzoeksprojecten en de actieve werving van talentvolle onderzoekers. Onderzoekers die voor een bepaalde periode middels vrijstelling of anderszins extern gefinancierd onderzoek aan het TBI willen verrichten in één van de boven beschreven onderzoekslijnen en -domeinen.

Gastonderzoekers

Onderdeel hiervan is het faciliteren van gastonderzoekers (*visiting research fellows*). Het TBI zal hiervoor deelfinancieringen vanuit het SPIRIN-fonds ter beschikking stellen. Het TBI wil zodoende zijn ambitie waarmaken in de Lage Landen en internationaal een toonaangevend onderzoekscentrum te zijn voor de studie van de spirituele en mystieke traditie, de verschillende scholen van spiritualiteit in relatie tot het gepraktiseerde religieus leven en de hedendaags-maatschappelijke relevantie van deze spirituele en mystieke traditie.

Internationale oriëntatie

Al vele jaren is het TBI internationaal georiënteerd en als zodanig erkend. Daarvan getuigt bijvoorbeeld het tijdschrift *Studies in Spirituality* en de daaraan verbonden internationale reeks *SIS-Supplements*.

Er is in de loop van de jaren een breed netwerk van wetenschappelijke instituten opgebouwd waarmee regelmatig samenwerkingen zijn gecreëerd en verdere uitwisselingen worden nagestreefd. Dat geldt in de eerste plaats de KU Leuven en het Rusbroecgenootschap (Antwerpen).

Er is een agreement gesloten met de Oblate School for Theology in San Antonio (USA). Er is een vruchtbare samenwerking met het onderzoeksplatform *Religion and Transformation in Contemporary European Society* van de Universiteit van Wenen, met het onderzoeksnetwerk *Justice, Knowledge and Spirituality* dat gecoördineerd wordt vanuit de katholieke universiteit te Eichstätt, met de universiteit San Anselmo te Rome en met het *Institute for Spirituality Asia* in Manila. De samenwerking met het *Institutum Carmelitanum* te Rome zal worden geïntensiveerd.

Versterken internationaal netwerk

In de periode van dit Wetenschapsplan zal hiernaast duidelijk worden ingezet op een versterking van de relatie met de internationale wereld van de religieuzen en hun wetenschappelijke instituten.

Het TBI stelt zich tot doel een belangrijk internationaal onderzoekscentrum te zijn voor de studie van spiritualiteit en mystiek en de verschillende scholen van spiritualiteit zoals die geassocieerd zijn met de verschillende ordes en congregaties.

Het Titus Brandsma-onderzoek en het internationaal ontsluiten van het werk van Titus Brandsma zal hierin een centrale rol vervullen.

Naast inhoudelijke redenen is het doel van deze versterking van een internationaal netwerk

- het ontwikkelen van onderzoeksprojecten binnen een of meerdere van de onderzoekslijnen
- het aantrekken van getalenteerde senior onderzoekers voor het TBI
- het aantrekken van nieuwe PhD-scholars en het uitbouwen van een netwerk van TBI-fellows, en
- het versterken van de publicatie-organen *SiS* en *SiS-Supplements*. Waar nodig zal het SPIRIN-fonds worden aangesproken ter ondersteuning van deze doelstellingen.

Onderwijs, publieksactiviteiten en valorisatie

Onderwijs, vormings- en publieksactiviteiten zijn altijd een essentieel onderdeel van het geheel van activiteiten van het TBI geweest. Het TBI heeft een traditie in een onderwijs- en vormingsaanbod in collegereeksen. Dit aanbod wordt in de periode van dit Wetenschapsplan gecontinueerd.

De samenwerking met de PThU is en blijft daarbij van groot belang. Daarnaast worden ook gevestigde activiteiten zoals de Studieweek Mystiek, de TBI Lectures en de Mystieke Salons voorgezet, en wordt de publicatiereeks *Mystieke teksten* gecontinueerd. Het aanbod van de Lectures en Salons zal daarbij variëren tussen Nederlandstalig en Engelstalig, zodat naast een Nederlandstalig publiek ook een internationaal publiek kan worden geworven en internationale auteurs en hun werk gepresenteerd kunnen worden. De in coronatijd ontwikkelde mogelijkheden voor digitale activiteiten zullen worden voortgezet en waar wenselijk uitgebouwd.

Ten behoeve van het onderzoek binnen *Maatschappelijke spiritualiteit* en vanuit de opdracht voor kerk en samenleving onderzoek dienstbaar te maken middels onderwijs- en vormingsactiviteiten, zal actief samenwerking worden gezocht met relevante instellingen op het gebied van onderwijs, zorg en andere organisaties in het maatschappelijk middenveld.

De doelstelling is de ontwikkeling van extern gefinancierde onderzoeks- en onderwijsprojecten en van in-company-projecten. Samenwerkingen met relevante instellingen staat dus nadrukkelijk in functie van de werving van middelen voor continuering van onderzoek, onderwijs en vorming.